
Lang gewikt en gewogen: maar onze twijfels over digitaal en virtueel kregen toch de overhand. Werd onze uitgebreide Nieuwsbrief zoals die iedere keer op onze website verschijnt wel net zo goed gelezen als vroeger de papieren? Het antwoord: nee. Vroeger ontlokte ieder nummer tientallen reacties, nu zijn we al blij met een paar... Ruim honderd donateurs (mensen zonder computer) kregen al een papieren versie en nu is die er weer voor iedereen, tastbaar en per persoonlijke post! Wel kleiner dan de 'computerloze versie' (anders werd het te duur) maar wie van u méér informatie wil vindt die op onze vernieuwde website: langere beschouwingen, actuele nieuwtjes, foto's, filmpjes enz. En er is nu ook een digitale index-service! (zie pag. 3)

O ja: de 'Twaalfjes' (de kleine succesvolle advertenties van vroeger) zijn op veler verzoek weer terug van weg geweest!

Verbeterde kachelwerkplaats

Onze tegelkachelwerkplaats, waar mensen hun eigen Standaard-tegelkachel of Finoven kunnen bouwen, heeft de afgelopen maanden nogal wat veranderingen ondergaan. Met wat eenvoudige slimmigheidjes (onder meer een nieuw nummeringsysteem) en een uitbreiding van onze gereedschappen hebben we ervoor gezorgd dat het bouwen eenvoudiger wordt. Bovendien zal de werkplaats binnenkort uitgerust worden met een handig takelsysteem, waardoor de bouw sneller gaat en er minder sjouwwerk zal zijn. Binnenkort hoeft u voortaan dus maar met twee in plaats van drie mensen te komen om uw eigen Finoven te bouwen. Nog meer kachelnieuws: onze nieuwe tegelcollectie valt in de smaak bij onze bouwers. Vooral de licht blauw-groene tegel en de ongeglazuurde zandkleurige!

*Nog een feestelijk bericht: binnenkort verwelkomen we in onze kachelwerkplaats **de vijfhonderdste kachelbouwer!** Dat is hoe dan ook een feestje waard. Wie de vijfhonderdste wordt weten we nu nog niet. Maar zeker is dat we hem of haar niet zonder leuke verrassing naar huis laten gaan! Mocht u plannen hebben om uw eigen kachel te komen bouwen: de vijfhonderdste bouwer verwachten we in april/mei. Misschien bent u het wel!*

Reparatie van een magnetron in de werkplaats van ons filiaal in Breskens.

Workshop in juni: Kunst van het repareren

Op zaterdag 9 juni organiseren wij in onze Koepel een workshop waarbij u de fijne kneepjes leert van het moderne repareren. Door vaak ondoorgroendelijke elektronica en wonderlijke constructies (veel fabrikanten willen liever niet dat je hun huishoudelijk apparaat van binnen bekijkt) lijkt repareren steeds lastiger. Dat het gemiddeld in 8 van de 10 gevallen nog lukt heeft te maken met handigheid, ervaring en vakmanschap, plus enige 'inside information' over de wetmatigheden van de elektronica. Zeer ervaren vakmensen maken u op deze dag wegwijs op het gebied van elektronica en elektrische schakelingen, maar ook kunststoffen en mechanische constructies. Ook leert u hoe internet u daarbij kan helpen. Twee leden van de snel groeiende West Zeeuws-Vlaamse Reparatieclub (onder wie onze voorzitter Sietz

Leeflang) brengen daarbij verslag uit van een half jaar succesvol repareren.

Deelname voor deze bijzondere dag (met inbegrip van lunch met heerlijke streekproducten) 85 euro (donateurs en studenten betalen 65 euro).

Nog meer workshops: Groen hout bewerken; Bouw een warmtemuur; Boomklimmen; Hoe maak ik van mijn open haard een tegelkachel; Rietdekken

We hebben nu al een breed cursusaanbod met, gezien de enthousiaste reacties, voor elk wat wils. En er komen er nog meer bij! Voor de inhoud van deze cursussen verwijzen we u naar onze website www.de12ambachten.nl, en u kunt ons ook even bellen voor het toesturen van actuele informatie. Voor de cursussen en workshops die wij zelf organiseren krijgen onze donateurs korting.

Onze droogkast is vernieuwd (en binnenkort als bouw pakket te bestellen)

We hebben hem op veler verzoek wat kleiner gemaakt, zodat hij gemakkelijk in de winter binnen is op te slaan. En omdat we van veel mensen hoorden dat onze zonnedroogkast, zoals hij op onze website is te zien, toch wat lastig na te bouwen is, hebben we besloten hem als bouw pakket te leveren. De foto die u hier ziet is van het prototype, dat we de afgelopen weken hebben gebouwd. Uiterlijk eind april hopen wij het eerste bouw pakket te kunnen leveren, voor een prijs die, zoals het er nu naar uitziet, ergens rond de € 200,- komt te liggen. Mocht u interesse hebben, laat het ons weten; u kunt zich vrijblijvend inschrijven voor de eerste exemplaren.

Lichtgewicht landbouwvoertuig als sociaal project

Sinds de eerste lancering van ons idee voor een lichtgewicht landbouwvoertuig op onze conferentie in november, heeft bedenker Paul Meinders, die dit plan samen met Wim Steverink presenteerde, niet stil gezeten.

Paul, die als technisch medewerker op Zorgboerderij De Beukenhof in Breda werkt: *“Mijn eigen wiedzmachine, die ik een paar jaar geleden heb gebouwd en waarvan ik het filmpje vertoonde op de conferentie, was al een tijdje stuk. Deze winter heb ik hem uit elkaar gehaald. Ik heb, zonder veel nieuwe kosten te maken getracht uit deze oude machine een nieuwe te bouwen, die het ontwerp van Wim en mij zoveel mogelijk benadert. Dat is me gelukt. Het leuke is dat ik het samen met de bewoners van de Beukenhof gedaan heb. Ze zijn apetrots op de vernieuwde machine. Wij gaan hem hier zodra het buitenwerk begint gebruiken.*

Ik hoop eigenlijk dat het ooit mogelijk wordt om binnen een zorgboerderij meer te gaan doen op het gebied van technische ontwikkelingen, in samenspraak met de sociaaltherapie. Ik heb gezien hoe leuk de jongens dit project vonden en hoe trots ze zijn op het resultaat. Een sociale werkplaats voor groene projecten, dat vind ik dat er moet komen.”

Op onze website vindt u binnenkort een uitgebreid verslag van Pauls project, met daarbij een beschrijving van de wiedzmachine.

Paul Meinders (linksvoor op de foto) met zijn medewerkers op het door hen gebouwde nieuwe wiedzvoertuig.

Thema-ochtenden blijken te voorzien in een behoefte

Inmiddels hebben we twee thema-ochtenden georganiseerd. Beide ochtenden mogen we een groot succes noemen. Voor zover we konden nagaan waren de deelnemers erg tevreden met deze nieuwe aanpak en ook wijzelf vinden het erg prettig om, zonder haast, met een kleine, gemotiveerde groep mensen wat verder op een onderwerp in te kunnen gaan. Voor onze nieuwe themadagen lopen de inschrijvingen hard. De onderwerpen: Stralingswarmte en tegelkachels (7 april) en Waterzuivering en -besparing (26 mei). Een heel bijzondere thema-ochtend organiseren wij op 17 maart a.s., zie hiervoor het bericht direct hierna!

Vierduizend jaar Kringlooplandbouw: thema-ochtend door Sietz Leeflang

Zaterdagochtend 17 maart a.s. belooft een bijzondere thema-ochtend te worden. Na onze studiedag en een lezingenreeks door het land, komt stichtingsvoorzitter Sietz Leeflang in Boxtel zijn boek 'Vierduizend jaar Kringlooplandbouw' toelichten.

Het boek 'Vierduizend jaar Kringlooplandbouw' (278 pagina's) is behalve een aangenaam leesbaar historisch reisverslag ook een pleidooi voor een andere manier van landbouw: een stadsgerichte kringlooplandbouw, waar boeren en stadsbewoners weer wederzijds begrip voor elkaar krijgen en waar in plaats van bulkproductie voor de export kleinschaliger teelten de directe omgeving van voedsel kunnen voorzien. Zo ontstaat er weer werkgelegenheid in de landbouw.

Deze themaochtend zal Leeflang uitgebreid ingaan op de inhoud van zijn boek, en tevens de nieuwe ideeën voor stadsgerichte kringlooplandbouw, zoals beschreven in het aan het boek toegevoegde Manifest voor Kringlooplandbouw, uiteenzetten. Ook brengt hij het in de nieuwe 2^e druk behandelde Taoïsme ter sprake: de volksfilosofie die de Chinese landbouwduurzaamheid mogelijk maakte!

Entree (zoals voor alle thema-ochtenden) € 15,-, donateurs € 10,-.

Goed nieuws voor onze donateurs: Complete index van onze Nieuwsbrief nu op internet

Sinds een paar weken kunnen donateurs, na te hebben ingelogd op onze website, beschikken over onze nieuwe digitale index. Dit hebben we te danken aan de inspanningen van Bossche bedrijf Informatieraadgevers medewerkster Ellen van Hierden. In de index vindt u per onderwerp en auteur gerangschikt alle titels van artikelen die in het verleden in eerst het tijdschrift en later de Nieuwsbrief van De Twaalf Ambachten zijn verschenen. Iets gevonden waar u graag meer over leest? Laat het ons weten en tegen een kleine vergoeding sturen wij u een kopietje van het betreffende artikel.

Wegens succes herhaald: 150 euro lentekorting voor kachelbouwers

Wie nu een kachel bij ons komt bouwen (zie ook ons andere bericht over onze zelfbouwwerkplaats) kan rekenen op 150 euro lentekorting. Deze korting geldt voor al onze modellen en tot aan onze zomervakantie, die dit jaar op 1 juli begint.

Komt u bouwen met heerlijk lenteweer? Wat dacht u ervan om dan een nachtje met uw tentje te bivakkeren op ons binnenkort weer prachtig groene bosterrein? Puur natuur, water en sanitair (Nonolet!) aanwezig en het kost u niks. Vraag naar de mogelijkheden!

Twaalfjes

Kent u ze nog: onze, gratis, kleine regeladvertenties voor donateurs? Ze staan sinds vorig jaar op onze website. Voor deze gelegenheid hebben we ze weer eens in onze gedrukte Nieuwsbrief opgenomen. Heeft u ook iets aan te bieden of te vragen? Stuur ons uw Twaalfje per post of mail naar info@de12ambachten.nl

Te koop: Nonolet 12 ambachten, gebruikt maar in propere deftige staat. Met 2 emmers, 2 ventilators, 4000 papieren handdoekjes, 8 geperforeerde zakken en een aanduwer. Dit alles voor € 75,-. Ophalen ten noorden van België in Meerle bij Hoogstraten onder Breda. erikvinckx@hotmail.com

Heeft u een zoon of dochter met een vraag op het gebied van studiekeuze of beroepskeuze? Of zou u zelf een deskundig advies willen krijgen over een belangrijke keuze in uw loopbaan? Ik ben al vanaf de oprichting lid van De 12 Ambachten en

heb sinds 1985 een goed lopende praktijk op het gebied van loopbaankeuzes. Ingrid Neve, ARTEMIS Loopbaanbegeleiding, Oranjesingel 24, 6511 NV Nijmegen. Telefoon 024-3237503, www.artemisloopbaan.nl, info@artemisloopbaan.nl.

Te koop, uit de werkplaats van De Twaalf Ambachten:
- een nieuwe Kleine Tegelkachel, uit rood vuurbeton, zonder tegels, prijs € 2.100,-
- een nieuwe Kleine Tegelkachel met prachtige blauwe, Spaanse tegeltjes, prijs € 1.900,-
- een nieuwe Finoven met de authentieke witte Kerkdrieltegels uit eigen voorraad. Deurtje naar keuze met klein of groot glas. Prijs € 3.650,-.
Telefoon 0411- 672621 (dinsdag tot en met vrijdag van 9.00 u. tot 12.30 u.).

Biedt zich aan: ervaren klusser, gespecialiseerd in Twaalf-Ambachtentechnieken, zoals warmtemuur, helofytenfilter, isolatie. Van Luijn Services, Paul van Luijn, Eindhoven, 06-41110243.

Verdraagzaamheid onder planten

Hoe noem je het? 'Mischkultur', zo heet het bij de Duitsers. 'Companion planting' zeggen de Engelsen. In ons land hadden ze er geen naam voor, maar je had wel de 'Beverwijkse teelt'. Bij deze werden aardappelen gecombineerd met rijisdoperwten, staakbonen en/of tuinbonen. Maar je had ook de Venlose teelt, de Zwijndrechtse, de Westlandse en de Hoogezandse. De laatste combineerde pronkboon met spitskool en bloemkool. Die be-

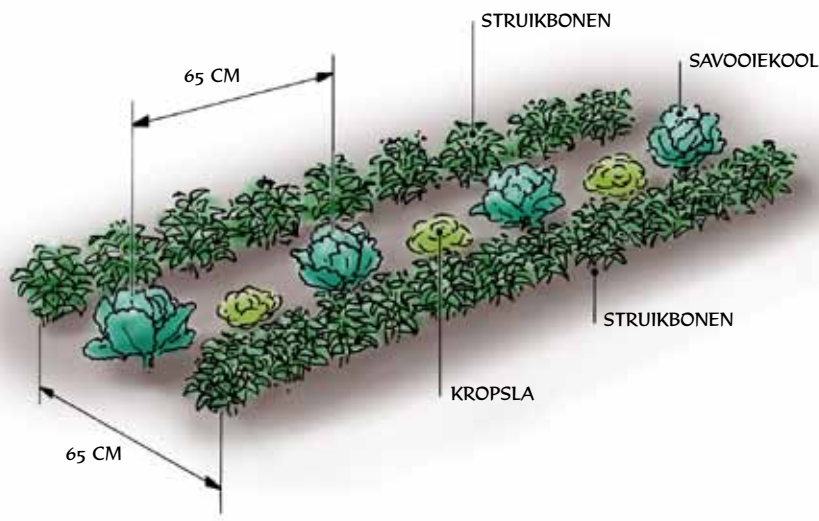
namingen voor wat we nu combinatieteelt of 'gemengde teelt' noemen stonden borg voor vakmanschap van de oude Hollandse en Limburgse tuinders. Wat hield dat vakmanschap om planten met elkaar te

combineren in? In het oude handboek 'De teelt van groentegewassen' van van der Slikken vinden we al die oude combinatieteelten terug.

Wat we er met zekerheid van kunnen zeggen (en dat na meerdere jaren experimenteren bij De Twaalf Ambachten) is dat je door combinatieteelt ruimtebesparend kunt telen. De alweer meerdere generaties 'Wageningers' die in dit kunstmesttijdperk niets meer van combinatieteelt wilden weten leerden hun studenten dat voor productieteelt monocultures efficiënt zijn. Maar hun monocultures

vereisten al gauw 1,5 maal zoveel grondgebruik! In de praktijk betekende dat ook 1,5 maal zoveel gebruik van kunstmest met de bijbehorende bestrijdingsmiddelen! Ziedaar één van de redenen van het excessieve kunstmestgebruik in de gangbare landbouw, dat niet alleen bodemleven vernietigt, maar ook de kwaliteit van het grondwater aantast. Wie wegen zoekt voor zo natuurlijk mogelijke teeltwijzen komt vanzelf

waar het sleutelwoord 'verdraagzaamheid' is (dat je niet alleen planten maar ook mensen zou toewensen). In de tijd dat op ons terrein nog de landelijk bekende spiraaltuin lag bezorgde de brochure van Karel ons stevast de eerste lentekriebels! Combinaties met bloemrijke kruiden zorgden voor paradijselijke plekken, waarvan foto's in de bestaande brochure nog getuigen.

Een harmonische leefgemeenschap is bijvoorbeeld de combinatie van twee rijen struikbonen waartussen een rij savooiekool kan staan. Tussen de kolen kan kropsla geplant worden, die geoogst is tegen de tijd dat de

bij combinatieteelt. De ongerepte natuur kent niet anders. Het biedt een evenwicht dat gestadig tot een grotere bodemvruchtbaarheid en gezondere planten leidt. Gelukkig is er heel veel kennis op dit gebied bewaard gebleven en bij De Twaalf Ambachten danken we die aan het pionierswerk van onze oude vriend Karel Lortey. Hij zorgde voor een handige tabel waarin je vindt welke elkaar helpen en welke elkaar afstoten. Die tabel is onderdeel van zijn brochure 'Combinatieteelt'*, een ware gids in het bijzondere gebied van de groenteteelt

savooiekool meer ruimte vraagt. Nog een paar voorbeelden? Combineer eens pompoen met oostindische kersers of tomaat met afrikaantjes of goudsbloemen, of ontdek nieuwe geuren door aardappel of koolplanten met citroenmelisse of tijm te combineren. Maar zet nooit zonnebloemen tussen aardappelen of tomaten!

Op onze website www.de12ambachten.nl te vinden bij Boeken/Werkmappen. Karel publiceert nog ieder jaar zijn bekende Zaaikalender 'Astrologisch zaaien en planten', incl. porto 6,25 euro uitgave Altair (0599 - 454863).

Colofon

De Twaalf Ambachten Nieuwsbrief is een publicatie van het gelijknamige centrum voor ecologische technieken in Boxtel, dat zich al meer dan 30 jaar beijvert voor leven, wonen en werken naar menselijke maat en naar ecologische maatstaven. Prijs bij losse verkoop € 7,50.

Redactie: Sietz Leeflang, Caroline Leeflang, Peter van Veen, Wim van Overbeeke (ook vormgeving), Lieselot Leeflang (eindredactie).

Donateurs van de Stichting De Twaalf Ambachten ontvangen deze nieuwsbrief en krijgen korting bij rondleidingen in ons bezoekerscentrum in Boxtel, na telefonische opgave. Ook genieten zij 10% korting op onze eigen uitgaven en op de deelnameprijs van studiedagen. Minimum-donatie per jaar € 22,50. Buitenland binnen Europa: € 29,50; Buiten Europa: € 35,50. Deze bedragen overmaken op onze postgirorekening 3939393 of onze Belgische postchequerekening 000-0535252-06 t.n.v. De Twaalf Ambachten, Boxtel NL.

Adres: Stichting De Twaalf Ambachten, centrum voor ecologische technieken, Mezenlaan 2, 5282 HB Boxtel, NL. Tel. 0411-672621; e-mail: info@de12ambachten.nl; website: www.de12ambachten.nl.